

Jacek T. Stefański

Przestępstwo "prania brudnych pieniędzy"

Palestra 41/7-8(475-476), 37-52

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przestępstwo „prania brudnych pieniędzy”

Zorganizowane grupy przestępcze coraz częściej wykorzystują narodowe systemy gospodarcze dla celów „uwiarygodnienia” legalnego pochodzenia nie tylko pieniędzy¹, lecz także innych wartości majątkowych pochodzących z określonej działalności przestępczej. W tym, czasem niezwykle złożonym, działaniu istotą jest zamaskowanie faktu, iż wartości majątkowe, którymi w danym czasie dysponują określone grupy przestępcze, pochodzą z nielegalnych źródeł przychodów i są powiązane z działalnością przestępczą tych grup. Zabiegi zmierzające do osiągnięcia tego celu pozwalają włączyć bezkarnie określone wartości majątkowe pochodzące z przestępstw do legalnych struktur finansowo-gospodarczych. Zorganizowanym grupom przestępczym przeciwstawiają się działania międzynarodowe zmierzające do zapobiegania i zwalczania procederu „prania brudnych pieniędzy”. Są one udziałem wielu organizacji międzynarodowych, wśród których należy wymienić Radę Europy², ONZ³, Bazylejską Komisję do Spraw Nadzoru Bankowego⁴, FATF⁵, Unię Europejską⁶. Działania organizacji międzynarodowych postępując dwutorowo, z jednej strony tworzą i udoskonalają istniejące mechanizmy zapobiegające „praniu pieniędzy”, z drugiej strony for-

mułując zalecenia, wskazują na niezbędne zmiany w prawie wewnętrznym poszczególnych państw-stron umów lub organizacji o charakterze międzynarodowym.

W ślad za tym, w ramach procesu integracji naszego kraju ze Wspólnotami Europejskimi⁷, ratyfikowano Układ stowarzyszeniowy zobowiązujący Polskę do dostosowania naszych przepisów prawnych do standardów europejskich, którego art. 85 przewiduje konieczność szczególnej regulacji dotyczącej procederu „prania brudnych pieniędzy” w systemie bankowym. Równie ważnym krokiem na drodze do ustanowienia prawnego zakazu „prania brudnych pieniędzy” w Polsce była ratyfikacja⁸ wspomnianej już Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi.

Atrakcyjnymi miejscami wykorzystywanymi na potrzeby „prania brudnych pieniędzy” są kraje zaliczane do tzw. oaz: podatkowych, karnych, bądź spełniających obydwie te warunki. Są to obecnie: Wyspy Bahama, Kajmany, Channel Island (Wielka Brytania), Liechtenstein, Antyle Holenderskie i Nowe Hybrydy. Na podstawie szacunkowych danych, ujawnionych przez hamburski

dziennik „Der Spiegel”⁹, ocenia się, że największą pralnią wartości majątkowych pochodzących z przestępczości zorganizowanej na terenie Europy Środkowo-Wschodniej był przez wiele lat jeden z najpoważniejszych i szanowanych banków austriackich „Bank-Austria” w Wiedniu. Tymczasem, polski oddział INTERPOLU szacuje, że w ciągu lat 1990–1993 w Polsce oczyszczano od kilku milionów do kilkudziesięciu miliardów dolarów. Niedostosowanie przepisów karnych i luki w ustawodawstwie są na tyle duże, iż powodują narastanie nowej przestępczości gospodarczej – wysublimowanej, intelektualnej przestępczości finansowo-księgowej, podatkowej i bankowej. W obecnym stanie prawnym, przejawem stanowiska ustawodawcy polskiego wobec proceduru „prania pieniędzy” (Money Laundering – ang., blanchissage d’argent – franc., Geldwascherei – niem.) i unifikacji prawodawstwa ze standardami międzynarodowymi jest Ustawa z 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (UOOG). Wkrótce należy się także spodziewać zakończenia prac legislacyjnych¹⁰ nad projektem nowego Kodeksu karnego (KK ’97), którego rozdział XXXVI konsumuje, a w niektórych także przypadkach (art. 5 UOOG, według projektu 304 KK ’97) rozszerza i uzupełnia obecnie obowiązującą ustawę.

Przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” dopuścić się może każda osoba, zarówno członek struktur przestępczych, jak i sprawca przestępstwa, z którego pochodzą pośrednio lub bezpośrednio „brudne pieniądze”, jeżeli tylko będzie wypełniał znamiona strony przedmioto-

wej art. 5 § 1 UOOG. Uczestniczyć w popełnianiu omawianego przestępstwa mogą zarówno współsprawcy, sprawcy kierowniczy jak i podżegacze oraz pomocnicy, chociażby nie ponosili oni odpowiedzialności karnej. Sprawcą przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” może być także osoba występująca w imieniu osoby prawnej, innego podmiotu, któremu przysługują określone prawa majątkowe oraz osoby działające jako pełnomocnik lub reprezentant, występujące w imieniu klientów w zakresie wykonywanego zawodu (bankierzy, konsultanci, prawnicy). Ponieważ obecnie obowiązująca Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego, jak również przygotowywany projekt Kodeksu karnego, nie przewidują konstrukcji winy nieumyślnej w związku z popełnieniem przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”, odpowiedzialność osób działających w zakresie wykonywanego zawodu może być jedynie zawiniona umyślnie.

Przedmiotem karalnych czynności wykonawczych z art. 5 § 1 UOOG są środki płatnicze, wartości dewizowe lub papiery wartościowe pochodzące ze zorganizowanej przestępczości określonej w treści artykułu 5 § 1 UOOG. Tymczasem współczesne formy „prania brudnych pieniędzy” dają większe możliwości „prania”, nie tylko w oparciu o wymienione kategorie majątkowe. Treść projektu KK ’97 (art. 304 § 1), rozszerzając obowiązującą obecnie ustawę zawiera obok już wymienionych, także inne kategorie majątkowe (mienie ruchome i nieruchome) wykorzystywane do „prania pieniędzy”, których wprowadzenie ze względu na skalę zjawiska i zagrożenie dla systemu gospodarczo-społecznego już dawno postulowano.

Dokładna analiza znamion przedmiotowych omawianego przestępstwa pozwala stwierdzić, iż dobrem prawnym zagrożonym przez to przestępstwo może być także wymiar sprawiedliwości¹¹. Dotyczyć to będzie czynów, które mogą udaremnić stwierdzenie przestępnego pochodzenia mienia lub orzeczenia przepadu. Wiele ze stanów faktycznych, wyczerpujących te znamiona, znajduje się też na pograniczu poplecznictwa (art. 252 § 1 k.k.) lub udaremniania egzekucji (art. 258 k.k.).

Dla wypełnienia znamion przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”, środki płatnicze, papiery wartościowe lub wartości dewizowe będące przedmiotem tego przestępstwa, jak również wszelkie korzyści lub ekwiwalenty majątkowe uzyskane zamiast tych wartości muszą pochodzić ze zorganizowanej przestępczości. Obowiązujący w tym zakresie stan prawny znacznie rozszerza projekt KK '97, który w art. 304 § 1 k.k. uznaje za „brudne” wartości majątkowe pochodzące z każdego przestępstwa, a w szczególności z wymienionych w dyspozycji art. 304 § 1 k.k., typów przestępstw pokrywających się z typami czynów zabronionych, ujętych w obecnie obowiązującej ustawie. Kryterium pochodzenia ze zorganizowanej przestępczości spełniać będą te środki, które pochodzić będą z przestępstw stanowiących podstawę uznania określonej struktury za zorganizowaną przestępczość, a także te wartości majątkowe, które stanowią korzyści majątkowe uzyskane za popełnione przestępstwa, a więc zapłata za fałszowanie pieniędzy, za pośrednictwo w transakcji sprzedaży broni lub narkotyków. Przedmiotem przestępstwa określonego w art. 5 § 1 UOOG nie

mogą być środki majątkowe pochodzące bezpośrednio z przestępstw innych niż wymienione w treści art. 5 UOOG. Warunkiem uznania, że pochodzą one z określonego rodzaju przestępczości zorganizowanej musi być stwierdzenie, iż główną działalnością struktury przestępczej jest popełnianie czynów określonych w art. 5 § 1 UOOG, natomiast inne przestępstwa (skarbowe, rozboje) mają jedynie charakter pomocniczy i funkcjonalnie służą istnieniu całej struktury. Inna interpretacja tego przepisu byłaby sprzeczna przede wszystkim z podstawową zasadą prawa karnego *nullum crimen sine lege*.

W przypadku, gdy środki płatnicze pochodzące bezpośrednio z przestępstwa weszły do majątku innego podmiotu niż organizacja przestępcza scharakteryzowana w art. 5 § 1 UOOG, to także mogą one stanowić przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”. Środki te noszą znamię „brudnych pieniędzy” do momentu, w którym osoba trzecia nabyła skutecznie prawo własności tych środków (podobnie w paserstwie) w wyniku zdarzenia rodzącego skutki prawne w zakresie praw majątkowych po stronie nabywającego.

Jakakolwiek bowiem inna czynność prawna, której celem byłoby przeniesienie własności – z uwagi na zakazy wynikające z treści art. 5 UOOG – z mocy samego prawa jest nieważna, gdyż „brudne pieniądze” nie mogą stanowić skutecznego przedmiotu świadczenia – nie mogą więc być przedmiotem ważnej czynności cywilnoprawnej w świetle art. 59 k.c.

Pojęcie „zorganizowanej przestępczości” nie zostało w UOOG zdefiniowane

i nie możemy również w tej materii odnieść się do innego aktu prawnego. Pojęcie to występowało do tej pory w kryminologii jako określenie pewnego sposobu popełniania przestępstw we współdziałaniu z innymi osobami. Mówiąc o zorganizowanej przestępczości można ją ujmować w znaczeniu funkcjonalnym lub strukturalnym, czyli jako sposób popełniania niektórych przestępstw lub doskonałą organizację przestępczą, w ramach której popełniane są przestępstwa. W języku prawniczym w zakresie UOOG oraz w języku potocznym pojęcie zorganizowana przestępczość często jest używane jako synonim obu tych zdarzeń.

Posługując się tym zwrotem, należałoby stosować go na oznaczenie faktu popełnienia przynajmniej kilku przestępstw w ramach struktury organizacyjnej łączącej większą liczbę osób i cechującej się hierarchicznością, planowaniem i podziałem funkcji, nastawieniem na dłuższe lub trwałe działanie, a także stosowaniem wewnętrznych sankcji.

W związku z art. 5 UOOG pewne praktyczne wskazówki i korzyści dotyczące pojęcia „przestępczość zorganizowana”, może przynieść określenie „zorganizowana grupa przestępcza”¹². Wydana uchwała Sądu Najwyższego¹³ wyjaśnia, że czyn jest popełniony w zorganizowanej grupie przestępczej, jeżeli stanowi wynik porozumienia co najmniej trzech współsprawców, których łączy element organizacji, polegający na podziale ról i koordynacji działania. Grupę przestępczą cechuje pewna trwałość, która mogła być utworzona w celu popełnienia tylko jednego przestępstwa, albo w celu dokonania wielu przestępstw. W obowiązującym kodeksie ka-

nym występuje jeszcze konstrukcja związku przestępczego (art. 276 k.k.) mającego z reguły charakter trwały i wyższy stopień organizacji, co pozwala na utożsamianie go ze zorganizowaną przestępczością.

Nie spełnia cech zorganizowanej przestępczości nawet długotrwałe popełnianie przestępstw we współdziałaniu z innymi osobami, jeżeli współdziałaniu temu zabrakło cech strukturalnych. Popełnienie przestępstwa w warunkach zorganizowanej przestępczości, tylko wówczas jest za takie uznawane, gdy zostało ono w ramach tej struktury zaplanowane i wykonane na polecenie wydane w ramach istniejącej w danej organizacji hierarchii. Nie ma znaczenia, czy określone przestępstwo zostało popełnione przez członków organizacji przestępczej czy przez osoby nie przynależące do niej. Również nie wszystkie przestępstwa członków organizacji przestępczej muszą wchodzić w skład zorganizowanej przestępczości.

W świetle art. 5 § 1 UOOG, „zorganizowana przestępczość” musi być powiązana z określonym rodzajem przestępstw. Ustawa mówi o zorganizowanej przestępczości, powiązanej z obrotem środkami odurzającymi lub psychotropowymi, fałszowaniem pieniędzy lub papierów wartościowych, wymuszeniem okupu albo handlem bronią. Jak już wcześniej wspominałem, projekt KK '97 znacznie rozszerza powyższy katalog przestępstw szczególnych, dodając do nich przestępstwo rozboju, wytwarzania środków odurzających lub psychotropowych, handlu amunicją lub materiałami wybuchowymi i rozszczepialnymi.

W polskim systemie prawnym przestępczość powiązana z obrotem środka-

mi odurzającymi lub psychotropowymi obejmuje w szczególności stany faktyczne ujęte w art. 26–32 Ustawy z 31 stycznia 1985 r. o zapobieganiu narkomanii¹⁴. W rozumieniu przepisów Ustawy o zapobieganiu narkomanii, alkohol nie jest środkiem odurzającym ani psychotropowym. Wobec takiego ujęcia, dyspozycja art. 5 § 1 UOOG znacznie zawęża zakres przedmiotowy obowiązywania UOOG, czyniąc niedostateczną regulację w tym zakresie, zważywszy iż większość wartości materialnych pochodzących z przestępstw w naszym kraju, to środki uzyskane z nielegalnego obrotu alkoholem.

Przestępczość powiązana z fałszowaniem pieniędzy lub papierów wartościowych nie budzi wątpliwości. Obejmuje czyny zabronione określone w art. 227 i 228 k.k.¹⁵

Przestępczość powiązana z wymuszeniem okupu realizuje szereg stanów faktycznych. Chodzi o takie przestępstwa przeciwko wolności, których celem jest uzyskanie określonej korzyści majątkowej (okupu) w związku z groźbą użycia lub użyciem przemocy wobec określonego dobra prawnego. Obejmuje to więc przypadki kidnapingu, porwania, ale także groźby zniszczenia dzieła sztuki, detonacji ładunku wybuchowego, czy też zniszczenia sklepu lub przedsiębiorstwa, jeżeli czyny te mają służyć uzyskaniu okupu (art. 211 i 167 § 1 k.k.).

Przestępczości powiązanej z handlem bronią nie poświęcono szczególnej regulacji w obowiązujących przepisach prawa karnego. Handel bronią to nielegalne zbywanie broni, podejmowane jako trwała działalność w pewnym okresie czasu. Zgodnie z art. 28 ust. 1 Ustawy z 31 stycznia 1961 o broni, amunicji

i materiałach wybuchowych¹⁶, nawet jednostkowe bezprawne pozbycie się broni palnej, amunicji do takiej broni albo materiałów wybuchowych, lub przyrządów wybuchowych jest karalne jako przestępstwo. Jedyнным przepisem, obecnie obowiązującym kodeksu karnego, regulującym czyny zabronione z udziałem broni jest art. 286 k.k. penalizujący jej bezprawne posiadanie lub wyrabianie (art. 329 i 330 k.k. odnoszą się wyłącznie do żołnierzy). Z uwagi na niepełną regulację w tym zakresie, poza prawnymi uregulowaniami pozostają czynności polegające na nielegalnym pośredniczeniu w zbyciu broni lub takim jej zbyciu, któremu nie towarzyszy wcześniejsze wejście w posiadanie przez zbywającego. Jeżeli działalność taka nie nosi znamion pomocnictwa lub podżegania do przestępstwa określonego w art. 286 k.k. lub art. 28 ust. 1 Ustawy z 31.01.1961 o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, to stanowi niekaralną postać handlu bronią i jako taka nie realizuje znamion art. 5 § 1 UOOG.

Z uwagi na wyraźne rozróżnienie przepisów na podstawie obowiązującej Ustawy z 31 stycznia 1961 o broni, amunicji i materiałach wybuchowych oraz kodeksu karnego nie można uznać za przestępczość powiązaną z handlem bronią, czynności dotyczących wyłącznie amunicji oraz materiałów i przyrządów wybuchowych. Nie stanowią tego znamienia także stany faktyczne polegające wyłącznie na wyrabianiu broni, czy też nielegalnym jej posiadaniu. W konsekwencji jedynie wąski zakres użytego w art. 5 § 1 UOOG, określenia „przestępczość powiązana z handlem bronią” jest ujęty w obowiązujących aktach prawnych. Stwarza to szerokie możliwo-

ści obchodzenia ww. przepisów przez dokonywanie czynności, których nasz kodeks karny, ani inne ustawy, nie uznają za przestępcze. Nie stanowią czynów uznanych za karalne w świetle UOOG, czynności polegające na obrocie amunicją oraz materiałami i przyrządami wybuchowymi, czy nielegalnym wyrabianiu broni. W rezultacie obowiązujący art. 5 UOOG jedynie w niewielkim stopniu penalizuje czyny dokonywane w ramach zorganizowanej przestępczości powiązane z handlem bronią, przez co wcale nie zakłóca płynności i rozmiarów „prania brudnych pieniędzy” pochodzących właśnie z tego tytułu.

Przyjęcie środków płatniczych, papierów wartościowych lub wartości dewizowych, o których mowa w art. 5 § 1 UOOG, polega na przejęciu ich we władztwo, a więc uzyskaniu faktycznej możliwości dysponowania nimi na podstawie porozumienia pomiędzy przekazującym a przyjmującym (J. Makarewicz). Przyjęciem będzie zarówno objęcie w fizyczne posiadanie, jak i przejęcie kodu do skrytki bankowej. Przyjęcie w art. 5 § 1 UOOG nie musi mieć charakteru czasowego. Należy je interpretować podobnie jak w przestępstwie paserstwa (art. 215 k.k.) z zastrzeżeniem, iż jego celem jest osiągnięcie korzyści majątkowej, co odpowiada nabyciu wg art. 215 k.k.

W przypadku posługiwania się pełnomocnikiem lub dokonywaniem wpłaty na cudze konto, dopiero wyrażenie zgodny sposób bezpośredni lub dorozumiany przez pośrednika decyduje o przyjęciu określonych wartości.

Poprzez przeniesienie własności należy rozumieć wszelkie czynności skutkujące przeniesieniem prawa własności

w rozumieniu kodeksu cywilnego z zastrzeżeniem art. 58 k.c. Z kolei przekazanie lub wywóz za granicę obejmuje te wszystkie przypadki, w wyniku których określone wartości majątkowe znalazły się poza granicami R.P. Wywóz bądź przekazanie „brudnych pieniędzy” za granicę nie wyłącza karalności czynu nawet wówczas, gdy czyny te nie stanowią przestępstwa lub wykroczenia karnoskarbowego oraz gdy wywóz czy przekazanie takich środków za granicę nastąpiło na podstawie uzyskanego zezwolenia dewizowego. Projekt KK'97 w tym miejscu, w treści art. 304 § 1 obok czynności wykonawczych określonych w dotychczasowej ustawie wymienia jeszcze – co istotne – jako karalną formę pomocnictwo w przenoszeniu własności lub posiadania inkryminowanych wartości majątkowych.

Czyn zabroniony, określony w art. 5 § 1 UOOG ma charakter wyłącznie umyślny. Wyłącza to zatem – idąc za przykładem rozwiązań prawnych większości państw – odpowiedzialność z tytułu winy nieumyślnej.

Dla realizacji znamion czynu zabronionego z art. 5 § 1 UOOG, konieczne jest także, aby sprawca działał „w celu wprowadzenia do legalnego obrotu” określonych w art. 5 § 1 UOOG wartości majątkowych. Projekt KK'97 w tym zakresie nie przewiduje już tej cechy znamion przestępstwa.

Z uwagi na inne dobra prawne, które zagrożone są przez proceder „prania brudnych pieniędzy” należy uznać, że pojęcie „obrotu” użyte w art. 5 § 1 UOOG ma charakter szerszy i oznacza wszelkie przemieszczanie podmiotowe wartości majątkowych określonych w tym przepisie, które nie stanowi naru-

szenia bezwzględnie obowiązujących norm prawnych. W tym znaczeniu, nie wypełnia znamion czynu określonego w art. 5 § 1 UOOG sprawca, który dokonuje przelewu określonej kwoty pieniężnej na konto innej osoby lub przekazuje pewną kwotę rodzinie lub współsprawcom, jeżeli transakcja będąca podstawą przelewu nie miała charakteru legalnej transakcji (podział łupu po przestępstwie). Nie popełnia przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” także ten, kto wywozi z kraju wartości dewizowe w celu zapłaty za transport narkotyków.

Nie wyklucza natomiast realizacji znamion czynu określonego w art. 5 § 1 UOOG fakt, że sprawca działał jednocześnie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub uniknięcia odpowiedzialności karnej. Może odpowiadać za przestępstwo „prania brudnych pieniędzy” zarówno urzędnik bankowy, który przyjmuje inkryminowane wartości majątkowe na lokatę terminową w zamian za stosowne wynagrodzenie, jak i makler giełdowy przyjmujący, w celu osiągnięcia prowizji, zlecenie na zakup papierów wartościowych, jeżeli obaj są świadomi źródła pochodzenia pieniędzy.

Ustawodawca w art. 5 § 4 UOOG (art. 304 § 8 KK '97) przewiduje klauzulę uchylającą karalność sprawcy, który po popełnieniu przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” ujawnił wobec organu uprawnionego do ścigania przestępstw informacje, które zapobiegły popełnieniu innych czynów zabronionych, wypełniających znamiona przestępstwa z art. 5 §§ 1–3 UOOG.

Dla spełnienia warunków bezkarności określonych w art. 5 § 4 UOOG, nie wystarcza ujawnienie informacji doty-

czących osób przygotowujących inne przestępstwo – chociażby zapobiegło to jego popełnieniu – jeżeli nie są to jednocześnie osoby współdziałające przy popełnieniu przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”.

Zapobieżenie popełnieniu przestępstwa nie może być określeniem abstrakcyjnym. Musi się odnosić do konkretnego przestępstwa, którego formy stadialne są na tyle rozwinięte, że można określić jego tożsamość. Dla spełnienia przesłanek niekaralności określonych w art. 5 § 4 UOOG nie jest konieczne ujawnienie wszystkich współdziałających oraz wszystkich okoliczności popełnienia przestępstwa. Z uwagi na kodeksową konstrukcję form zjawiskowych popełnienia przestępstwa (każdy współdziałający popełnia odrębne przestępstwo) dla spełnienia przesłanek z art. 5 § 4 UOOG wystarczające jest, aby zapobieżono popełnieniu przestępstwa choćby przez jednego ze współdziałających. Art. 5 § 4 UOOG stosuje się także do sytuacji zapobieżenia dalszego kontynuowania działalności przestępczej przy przestępstwach trwałych lub przestępstwie ciągłym (uczestnictwa w związku przestępczym art. 267 § 1 k.k. lub 286 k.k.). Sprawca nie odpowiada za popełnione przestępstwo także wówczas, gdy przyczyni się on do zapobieżenia jego dokonania, chociaż zrealizowano już znamiona usiłowania lub uchylono niebezpieczeństwo nastąpienia skutku, jakkolwiek zrealizowane już zostały znamiona typu podstawowego.

Sprawca przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” nie może skorzystać z dobrodziejstwa jakie stwarza art. 5 § 4 UOOG, gdy przestępstwa, któremu miano zapobiec już dokonano, nawet

gdyby ujawnione informacje mogły dopomóc w ustaleniu i ujęciu sprawców.

Brmienie art. 5 § 4 UOOG wyraźnie wymaga skutku w postaci zapobiegnięcia przestępstwu. Posługując się wykładnią gramatyczną można stwierdzić, iż użyty w tym zwrocie czas przeszły dokonany, jednoznacznie wskazuje, że chodzi tylko o zapobieżenie skuteczne. Skutek taki, co wydaje się wątpliwe z punktu interesów oskarżonego, wynika najczęściej z działalności organów ścigania. Może mieć miejsce także sytuacja, gdy sama wiadomość o złożeniu obciążających zeznań przez określoną osobę wpłynie na decyzję odstąpienia od popełniania określonego przestępstwa, przez co także sprawca „prania brudnych pieniędzy” korzysta z klauzuli niekaralności.

Warunkiem niekaralności przewidzianym w art. 5 § 4 UOOG jest także dobrowolność ujawnienia informacji. Pojęcie dobrowolności należy interpretować odmiennie niż ma to miejsce w instytucji czynnego żalu (13, 124 § 3, 125, 128 § 2 i 3, 243 k.k.) z uwagi na odmienną funkcję przepisu art. 5 § 4 UOOG. Przesłanka dobrowolności jest spełniona wówczas, gdy sprawca decyduje się na ujawnienie wymaganych w art. 5 § 4 UOOG informacji w wyniku swobodnej decyzji, wolnej od wpływu toczącego się przeciwko niemu postępowania. W przypadku kumulatywnego zbiegu przepisów, art. 5 § 4 UOOG nie wyłącza odpowiedzialności karnej za inne pozostające w zbiegu czyny zabronione. Obok możliwości odstąpienia od karaniania sprawcy, art. 5 § 4 UOOG przewiduje także obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawcy, który czynił starania zmierzające do ujawnie-

nia informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” oraz okoliczności jego popełnienia.

W przypadku skazania za przestępstwa określone w art. 5 §§ 1–3 UOOG na podstawie art. 5 § 5 UOOG sąd obligatoryjnie (sankcja zaostrzona w stosunku do art. 48 k.k.) orzeka przepadek przedmiotów pochodzących pośrednio lub bezpośrednio z przestępstwa „prania brudnych pieniędzy”. W przypadku gdyby przedmioty takie nie były własnością sprawcy, przepadek orzekany jest fakultatywnie.

Powszechny charakter przestępstwa z art. 5 § 2 UOOG z uwagi na obecne regulacje określające przyjmowanie wpłat gotówkowych, dotyczy wyłącznie urzędników bankowych i w tym znaczeniu ma ono charakter indywidualny. Uchwalany właśnie nowy kodeks karny odpowiedzialności urzędników bankowych poświęca aż trzy paragrafy (art. 304 U§§ 2–4 KK'97), różnicując ich odpowiedzialność ze względu na zajmowane stanowisko w banku lub instytucji finansowej (kredytowej).

Przedmiotem czynności wykonawczej określonej w art. 5 § 2 UOOG (podobnie w art. 304 § 2 KK'97) są wyłącznie pieniądze oraz wartości dewizowe. W art. 5 § 2 UOOG ustawodawca zastąpił pojęcie „środki płatnicze” określeniem pieniądź. Z rozszerzenia tej terminologii można wnioskować, że zakres przedmiotu czynności wykonywanych został poszerzony chociażby o pieniądze, które nie są już pełnoprawnymi środkami płatniczymi.

Art. 5 § 2 UOOG penalizuje przyjmowanie¹⁷ w gotówce, wbrew przepisom, wielkich ilości pieniędzy lub wartości dewizowych¹⁸. Przepis ten przez

określenie „w gotówce” nie ma zastosowania do przelewów międzybankowych lub przyjęcie określonej sumy za pomocą wystawienia dokumentu finansowego. Penalizowane jest jedynie fizyczne przekazanie określonych przedmiotów – banknotów lub monet. Nie realizuje zatem znamion art. 5 § 2 UOOG, przyjęcie przez urzędnika bankowego czeku lub przyjęcie zapłaty kartą kredytową. Karalne jest przyjęcie wyłącznie „wielkich ilości” pieniędzy w gotówce, jednak określenie to nie zostało sprecyzowane przez ustawodawcę.

Jak pisze K. Buchała w komentarzu do UOOG, chodzi nie o wartość przekazanych pieniędzy, a o ilość monet. Z wartością natomiast wiąże „wielkie ilości” J. Wojciechowski¹⁹, dla którego punktem odniesienia pojęcia „wielka ilość” jest treść art. 1 § 3 UOOG. Na tej podstawie wielka ilość pieniędzy lub wartości dewizowych, o jakiej mowa w art. 5 § 2 UOOG, to kwota przekraczająca sumę 2.000.000,- złotych. Biorąc jednak pod uwagę sposoby popełniania przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” właściwymi do zastosowania wydają się obie koncepcje.

W świetle obowiązujących przepisów, a zwłaszcza na podstawie Zarządzenia Prezesa NBP²⁰ z uwagi na znamię działania „wbrew przepisom” wartość przyjmowanych „wielkich ilości pieniędzy” musi obecnie przekraczać 20.000,-zł. Pojęcie „wielka ilość” jest również wyznacznikiem popełniania przestępstwa ze względu na zwyczajowe możliwości danej osoby lub na odmienne warunki od przyjętych w powszechnym obrocie dla transakcji danego rodzaju.

Karalność czynu określonego w art. 5 § 2 UOOG, podobnie jak w ujęciu

art. 304 §§ 2–4 projektu KK’97, zależy od stwierdzenia naruszenia określonych przepisów. Przepisy te muszą mieć charakter norm prawnych o charakterze powszechnie obowiązującym. Nie spełniają więc takich cech wewnętrzne zarządzenia bankowe.

Zakres przedmiotu czynności wykonawczej art. 5 § 2 UOOG jest szerszy niż § 1 ustawy. Przepis ten dotyczy „brudnych pieniędzy” pochodzących z jakiegokolwiek przestępstwa popełnionego w ramach określonej struktury przestępczej. Karalne jest więc przyjęcie pieniędzy pochodzących z typowej przestępczości kryminalnej. Nie stanowi natomiast karalnego przyjęcia objęcie pochodzących ze zorganizowanej przestępczości papierów wartościowych, wystawionych w walucie polskiej, chyba że stanowią one równocześnie wartości dewizowe.

Karalne przyjęcie „brudnych pieniędzy” następuje „w okolicznościach wzbudzających uzasadnione podejrzenie ich pochodzenia ze zorganizowanej przestępczości”. Oznacza to praktycznie obniżenie znamion dowodowych, co do umyślnej realizacji czynu zabronionego w art. 5 § 2 UOOG.

Przewidując karalność świadczenia usług w celu zatajenia przestępnego pochodzenia „brudnych pieniędzy” lub w zabezpieczaniu ich przed zajęciem, art. 5 § 2 UOOG penalizuje wszelką działalność zmierzającą do ukrycia źródeł pochodzenia pieniędzy lub wartości dewizowych pochodzących ze zorganizowanej przestępczości.

Działania zmierzające do zatajenia przestępnego pochodzenia wartości majątkowych, mogą obejmować także stany faktyczne realizujące znamię „pomocy

do ukrycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego'' z przestępstwa paserstwa (art. 215 k.k.), w szczególności jako dostarczenie środka przewozu, przeniesienie rzeczy do kryjówki, oddanie do dyspozycji lokalu, odwrócenie uwagi osoby poszukującej. Istotą zabezpieczenia przed zajęciem jest uniemożliwienie jego orzeczenia lub wykonania. Zabezpieczenie przed zajęciem może polegać na ich ukryciu, uszkodzeniu, obciążeniu, pozornym wyzbyciu się władztwa nad rzeczą, choćby nawet działania te nastąpiły po stwierdzeniu przestępnego pochodzenia zabezpieczanych „brudnych pieniędzy”. Świadczenie usług zakłada zamiar trwałego podejmowania zachowań polegających na zatajaniu pochodzenia lub zabezpieczenia przed zajęciem pieniędzy i wartości dewizowych pochodzących z przestępstwa. Dla realizacji znamion czynu zabronionego w art. 5 § 2 UOOG nie jest więc wystarczające jednorazowe podjęcie czynności, nawet gdyby zakładano ich długotrwałość. Gdyby tak było ustawodawca poprzestałby na karaniu pomocnictwa.

Czyn zabroniony z art. 5 § 2 UOOG może być dokonany w formie zaniechania, jeżeli na sprawcy (policjant, prokurator, komornik) ciążył obowiązek określonego działania, związany z ustaleniem pochodzenia mienia lub jego zabezpieczeniem.

Art. 5 § 2 UOOG ma charakter występku umyślnego. Umyślnością powinny być objęte okoliczności, które dają podstawę do uzasadnionego przypuszczenia, że pieniądze i wartości dewizowe pochodzą ze zorganizowanej przestępczości. Pełna świadomość przestępnego pochodzenia tych przedmiotów

prowadzi do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 5 § 2 UOOG. Dla realizacji znamion czynu określonego w art. 5 § 2 UOOG nie jest konieczne działanie w celu wprowadzenia „brudnych pieniędzy” do legalnego obrotu. Odpowiedzialności karnej podlega więc także sprawca, który ukrywa pieniądze lub je przyjmuje także w innym celu.

Kwalifikowany typ przestępstwa określonego w art. 5 §§ 1–2 (art. 304 §§ 1–2), ze względu na sposób działania sprawcy „w porozumieniu z innymi osobami” i skutek osiągnięcia znacznej korzyści majątkowej, przewiduje art. 5 § 3 UOOG, (art. 304 §§ 5, 6 KK'97). (Zagrozenie karą od roku do 10 lat pozbawienia wolności, przy od 6 (3–KK'97) miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności dla typu podstawowego przestępstwa). Przesłępstwo o charakterze powszechnym z art. 5 § 3 UOOG można popełnić wyłącznie umyślnie, działając w zamiarze bezpośrednim. Warunkiem odpowiedzialności na podstawie art. 5 § 3 UOOG jest rzeczywiste osiągnięcie korzyści majątkowej. Dla realizacji znamion czynu określonego w art. 5 § 3 UOOG nie ma znaczenia cel działania sprawcy. Zwrot „znaczna korzyść majątkowa” ma charakter ocenny. Zgodnie z definicją w art. 120 § 3 k.k., powinien być interpretowany analogicznie do zwrotu „mienie znacznej wartości” używanego w kodeksie karnym²¹.

Pomiędzy art. 5 §§ 1–2 UOOG dochodzi do częściowego pokrywania się znamion strony podmiotowej przestępstwa. Świadczenie usług w zatajaniu przestępnego pochodzenia wartości majątkowych ze zorganizowanej przestępczości lub zabezpieczeniu przed ich zajęciem,

niejednokrotnie polegać będzie na podejściu jednego z działań opisanych w art. 5 § 2 UOOG. Jeżeli „brudne pieniądze” pochodzą z przestępczości zorganizowanej określonej w art. 5 § 2 UOOG, a celem działania sprawcy będzie ich wprowadzenie do legalnego obrotu, to kwalifikacja takiego działania następować będzie właśnie na podstawie art. 5 § 1 UOOG.

Może także nastąpić pokrywanie się znamion strony przedmiotowej art. 5 oraz art. 215 i 216 k.k. przede wszystkim w związku ze znamieniem „przyjęcia” oraz „pomocy w ukryciu” rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego (art. 215). Ze względu na różnice w określeniu celu działania sprawcy oraz pochodzenia określonych wartości majątkowych w przypadku realizacji znamion obu tych przepisów zachodzi ich kumulatywny zbieg.

Podjęcie działania, które może udaremnić stwierdzenie przestępczego pochodzenia „brudnych pieniędzy” lub ich wykrycie (art. 5 § 1 UOOG) albo świadczenie usług w zatajaniu ich przestępczego pochodzenia (art. 5 § 2 UOOG) może pokrywać się z przestępstwem popełnienia (art. 215 § 1), jako zacieranie śladów przestępstwa prowadzące do utrudnienia lub udaremniania postępowania karnego. W takim przypadku należy uznać, że z uwagi na bardziej szczegółowy charakter, art. 5 UOOG stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 252 § 1 k.k. i nie zachodzi konieczność stosowania instytucji kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy. Nie zachodzi również kumulatywny zbieg między art. 258 k.k. oraz art. 5 § 2 UOOG (świadczenie usług w zabezpieczeniu przed zajęciem „brudnych pieniędzy”). Ten

ostatni przepis, jako bardziej szczegółowy wyłącza zastosowanie art. 258 k.k.

W związku z popełnieniem przestępstwa określonego w art. 5 UOOG, art. 11 UOOG przewiduje, obok kary pozbawienia wolności przewidzianej w treści sankcji art. 5 UOOG, orzeczenie kary grzywny w wysokości do 5.000.000,- złotych. W odniesieniu do czynu zabronionego wypełniającego znamiona przestępstwa określonego w art. 5 UOOG, możliwe jest w pewnych sytuacjach orzeczenie obok wymierzonej kary pozbawienia wolności, grzywny na zasadach określonych w art. 36 § 3 k.k. Orzekana wówczas grzywna stosowana jest obligatoryjnie w przypadkach popełnienia przestępstwa z art. 5 § 3 UOOG, gdy sprawca działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. W związku z popełnieniem czynu zabronionego z art. 5 UOOG może być również orzeczona grzywna na zasadach określonych w art. 75 § 1 k.k., gdy sąd zawiesi wykonanie orzeczonej za to przestępstwo kary pozbawienia wolności i zarazem nie będą zachodzić podstawy do orzeczenia grzywny obok kary pozbawienia wolności na zasadach określonych w art. 36 § 3.

Art. 11 UOOG modyfikuje górną granicę wysokości orzekania grzywny jedynie w odniesieniu do grzywny orzekanej na podstawie art. 36 § 3. Nie ma natomiast zastosowania do art. 75 § 1 k.k., gdyż dotyczy jedynie grzywny orzekanej obok kary pozbawienia wolności, a za taką nie można uznać grzywny określonej w art. 75 § 1, mającej charakter jedynie fakultatywny.

W przypadku popełnienia czynu zabronionego z art. 5 UOOG, art. 12 omawianej ustawy pozwala na orzekanie z urzędu przez sąd w postępowaniu kar-

nym o odszkodowaniu. Poza przesłankami określonymi w art. 12 UOOG do orzekania odszkodowania na podstawie omawianego przepisu odpowiednie zastosowanie ma art. 363 k.p.k.

Jak widać z przytoczonych wywodów pojawiający się w Polsce, nowy rodzaj przestępczości gospodarczej, a w szczególności proceder „prania brudnych pieniędzy” niesie za sobą wiele problemów praktycznych. Obok trudności procesowych prawnicy, adwokaci (głównie w USA) w relacji z klientem, mają wielokrotnie do czynienia z problemami etycznymi w związku z procederem „prania pieniędzy”.

Podobnie jak „pranie pieniędzy” – do niedawna zupełnie obcy typ przestępstwa w Polsce – należy się spodziewać, iż problemy adwokatów innych państw, chociażby z racji integracji międzynarodowej, staną się realnymi problemami polskiej palestry.

Podjmując czynności zawodowe, każdy człowiek kieruje się pewnym katalogiem zasad bardziej lub mniej sformalizowanych, pozwalających na poprawne wykonywanie swojego zawodu. Lekarze wierni zostają kodeksowi Hipokratesa, adwokaci zaś zarówno w życiu prywatnym, zawodowym i społecznym pozostają wierni niezmiennie w swych zasadach etyce zawodowej. To właśnie ona, obok odpowiednich przepisów ustawy o adwokaturze, zasad wyrażonych w przepisach proceduralnych, stanowi o skutecznym wykonywaniu zawodu adwokata.

Wykonując czynności zawodowe, w obecnych warunkach gospodarczych wielokrotnie prawnicy, adwokaci uczestniczą w obrocie finansowym, świadcząc usługi przy lokowaniu i inwestowaniu

kapitału, obrocie papierami wartościowymi, akcjami, nieruchomościami. Po między adwokatem, a jego klientem powstaje więź zaufania, a co najmniej porozumienia w zakresie słuszności celów i czynności podejmowanych w jego imieniu. W innym przypadku stosunek łączący adwokata i jego klienta musiałby zostać rozwiązany. Umocnia tę więź jedna z podstawowych zasad etyki zawodowej adwokata, jaką jest tajemnica adwokacka – niewzruszalny (bezwzględny) zakaz dowodowy. Zachowania tajemnicy adwokat winny jest przede wszystkim swojemu klientowi oraz samemu sobie. Dopuszczając się jej ujawnienia, człowiek zdradza nie tylko przyjęte przez siebie zasady, ile siebie samego. Jest to problem niezwykle ważki i delikatny, ze względu na jego osobisty wymiar dla każdego prawnika.

Tymczasem uczestnicząc w obrocie gospodarczym, często stojąc na straży tajemnicy adwokackiej, która przyczynia się do zachowania anonimowości klienta w celu ochrony jego interesów, prawnicy mogą nieświadomie brać udział w czynnościach o charakterze, o ile nie przestępnym, to zabronionym przez przepisy wewnętrzne poszczególnych instytucji. Mogą też zatem uczestniczyć nieświadomie w procesie „prania brudnych pieniędzy”.

Chcąc ustrzec i wyczulić prawnika, którego obowiązuje tajemnica w zakresie usług świadczonych na rzecz swojego klienta, pragnę jeszcze na zakończenie przedstawić kilka sposobów, jakimi posługują się zorganizowane grupy przestępcze i pojedyncze osoby w uwierzytelnianiu pochodzenia swojego nielegalnie zdobytego majątku.

Zachętą do lokowania wartości majątkowych, pochodzących z czynu zabro-

nionego, są atrakcyjne warunki gospodarczo-finansowe w krajach rozwijających się lub krajach, gdzie aktualnie z różnych powodów system gospodarczy nie jest w pełni stabilny. W obliczu aktualnych wciąż w Polsce przeobrażeń gospodarczych i wzmożonej aktywności przestępczej łatwo sobie wyobrazić, iż jeżeli nie teraz to na pewno wkrótce wzrośnie jeszcze poziom „prania brudnych pieniędzy”. W tej sytuacji adwokat biorący aktywny udział w życiu gospodarczym, świadczący usługi na rzecz klientów, powinni zwrócić szczególną uwagę na pewne zachowania, które z pozoru wyglądają jak normalne czynności gospodarcze, szczególnie łatwe do ukrycia w dużych i prężnych przedsiębiorstwach.

Zwrócić zatem należy uwagę, na cztery kategorie form „prania pieniędzy”, w obrębie których można wyodrębnić jeszcze kilka ich rodzajów²², a spośród nich:

a) formy związane z przekraczaniem granic państwowych,

- **przewóz pieniądza w gotówce** – metoda najbardziej skuteczna tam, gdzie oba kraje nie mają zbyt rygorystycznych przepisów dewizowych,
- **transfer dóbr konsumpcyjnych** – dotyczący przede wszystkim dóbr konsumpcyjnych o charakterze luksusowym: kupno luksusowych samochodów z zamiarem ich eksportu i odsprzedaży nawet po jeszcze wyższych cenach,
- **bepośrednie przekazy elektroniczne** – elektroniczne przekazy pieniędzy pochodzących z przestępstwa przychodzą najczęściej z banków Panamy, Wysp Bahama, Antyli Holenderskich, Bermudów, Luksemburga, Liechten-

teinu czyli z tzw. oaz karno-podatkowych,

- **kompensacja** – zawieranie umów (porozumień) pomiędzy określonymi podmiotami, umożliwiające zapłatę długów (zobowiązań) każdorazowych partnerów w ich własnym kraju,
- b) formy związane z umiejscowieniem kapitału.

Przedstawione poniżej formy stosowane są w bankowości dla obejścia przepisów określających wymagania związane z deklaracjami finansowymi oraz identyfikacją klientów. O skali tego zjawiska niech świadczy fakt, że około 80% rocznego, światowego obrotu narkotykami jest przekazywane na konta bankowe za pośrednictwem niżej opisanych sposobów.

W omawianej formie wyróżnić można następujące kategorie:

- **wprowadzanie w błąd** – niejednokrotnie forma ta wypełnia znamiona czynu zabronionego, określonego w art. 205 k.k. Polega na włączeniu za pomocą podawania nieprawdziwych faktów, osób działających w dobrej wierze, do realizowanych operacji finansowych. Funkcję osób podstawionych mogą spełniać także osoby prawne,
 - **smurfing** – polega na zorganizowanym nabywaniu łatwo transferowanych wartości majątkowych (z zachowaniem obowiązujących w danym kraju kwot obowiązku deklaracyjnego lub identyfikacyjnego) celem ich czyszczenia,
 - **structuring** – polega na zorganizowaniu i wielokrotnym wpłaceniu na konta bankowe wartości majątkowych poniżej obowiązującej granicy w zakresie deklaracji bądź identyfikacji,
- c) formy przetworzenia nielegalnych dochodów.

Polegają na oddzieleniu nielegalnych dochodów od ich źródła przez stworzenie kompleksu warstw w postaci transakcji finansowych, ukierunkowanych na ukrycie śladów rachunkowych oraz zabezpieczenie anonimowości. Dla osiągnięcia tych celów stosuje się kolejno krajowe – wstępne – „pranie brudnych pieniędzy” oraz transfery międzynarodowe,

d) formy puszczenia środków finansowych w obieg.

Mają one na celu wykreowanie gotówce pochodzącej z czynów niedozwolonych nowego pochodzenia. Wśród formy tej zwrócić należy uwagę na:

- **wycenę przedmiotów majątkowych poniżej ich wartości** – zabieg polegający na nabyciu wartości majątkowych, których cenę oficjalnie określono poniżej ich realnej wartości przez co możliwe jest ich późniejsze zbycie zgodnie z ich rzeczywistą wartością. Tak bywa w przypadku upozorowanych spekulacji nieruchomościami,
- **wycenę w nadmiernej wysokości** – forma dotycząca transakcji, w których zbycie wartości majątkowych następuje znacznie powyżej ich realnej wartości. Istotą tych zabiegów jest kupno za wszelką cenę. Zjawisko to najpowszechniej towarzyszy transakcjom giełdowym, rynkowi dzieł sztuki, który ponadto jako jeden z nielicznych stosuje zwyczajowo płatności gotówkowe nie stwarzając żadnych podejrzeń,
- **pożyczki** – działania podejmowane przez międzynarodowe korporacje i wielopodmiotowe związki firm. W miarę konieczności pieniądze są eksportowane lub importowane z uwzględnieniem uznanej przepisami podatkowymi stopy procentowej. Od-

mianą takiej formy może być sytuacja, gdy przedsiębiorstwo nie występuje już jako pożyczkodawca, lecz jedynie jako poręczyciel wobec banku przez co pożyczka dla biorącego staje się *de facto* oficjalną pożyczką bankową,

- **bezpośrednie inwestycje** – przedsięwzięcia stanowiące ostatnią fazę procesu „prania brudnych pieniędzy”, w której możliwe staje się wejście „oczyszczonych” środków finansowych do legalnych interesów. Jest to też sposób na lokowanie „brudnych pieniędzy” w regionach Europy Wschodniej, gdzie intensywnie prowadzona prywatyzacja stworzyła ogromnie chłonny rynek na kapitał obcego pochodzenia. Takie pieniądze służą do zakupu najnowszych technologii i urządzeń produkcyjnych w krajach Europy Zachodniej.

Typową cechą transakcji ukierunkowanych na „pranie brudnych pieniędzy” jest duża częstotliwość wzajemnych operacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami z wykorzystaniem kont bankowych w tych samych bądź różnych bankach, bez widocznej podstawy gospodarczej. Do celów „oczyszczania” nielegalnie zdobytych dochodów najczęściej wykorzystuje się firmy, w których zawierane codziennie transakcje gwarantują wysoki poziom i wartość obrotów, jak również wszystkie te rodzaje działalności, gdzie nielegalna gotówka wpłacana jest na rachunek bankowy jako wpływ z obrotów.

Dotychczas w Polsce wykryto kilka przypadków tego procederu. Żaden z nich nie znalazł jeszcze epilogu na sali sądowej. Z uwagi na wciąż trwający etap prowadzenia postępowań przygotowawczych informacje na ich temat są bardzo skąpe.

Pierwsza sprawa o domniemane „pranie brudnych pieniędzy” miała miejsce w Poznaniu. Grupa osób i podmiotów gospodarczych, w tym również prawników niemieckich, wykorzystując podstawowe funkcje weksla i zasady obrotu wekslowego, prowadząc nielegalnie działalność bankową próbowała zalegalizować ok. 29 mln dolarów.

Pierwsze formalne śledztwo wszczęte w związku z podejrzeniem o „pranie brudnych pieniędzy” rozpoczęło się w połowie roku 1995 roku w Warszawie. Powiązane ze sobą podmioty gospodarcze wprowadziły w polski obszar celny kradzione w Europie Zachodniej towary i sprzęt elektroniczny. Za pomocą wielu operacji finansowych legalizowały uzyskane w ten sposób dochody.

W „praniu brudnych pieniędzy” zamieszany był także polski FOZZ. Przez banki Arubby, gdzie *notabene* swoje siedziby mają filie rosyjskich banków podejrzewanych o uczestnictwo w „praniu brudnych pieniędzy”, prawdopodobnie wypłynęła większość pieniędzy skradzionych w FOZZ.

W ostatnim czasie Prokuratura Wojewódzka w Płocku wszczęła śledztwo w sprawie transakcji finansowych prowadzonych przez Petrochemię w latach 92–95. Ze wstępnych ustaleń wynika, iż prawdopodobnie z wykorzystaniem manipulacji fakturami przy eksporcie i im-

porcie surowców z Czech dokonywano „prania pieniędzy”.

Również ostatnio, głośnym echem odbiła się decyzja Prezesa NBP o zamknięciu Banku Powierniczo-Gwarancyjnego. Podjętą decyzję Prezes NBP uzasadniła wykroczeniami popełnionymi przeciw przepisom prawa bankowego i zaleceniom Nadzoru Bankowego (między innymi w zakresie unikania obowiązku sprawozdawczego), lecz nieoficjalnie pracownicy NBP potwierdzają, iż główną podstawą wydania decyzji o zamknięciu banku było podejrzenie o „posiadanie kapitału niewiadomego pochodzenia”.

Przykładów można jeszcze mnożyć wiele, wariant nigeryjski, ujawniona nielegalna działalność wrocławskiej pizzerii, zagrożenia i podejrzenia co do działalności NFI i obrotu powszechnymi świadectwami udziałowymi oraz bonami „Lokata” i „Progresja PKO BP”.

Jest to jedynie część z ujawnionych w ostatnich pięciu latach „prób prania”, bądź rzeczywistego „prania pieniędzy” w Polsce. Należy się spodziewać, iż w niedługim czasie skala omawianego zjawiska może się nasilić. Można też przypuszczać, iż zakończenie chociaż jednego ze śledztw prowadzonych w związku z „praniem pieniędzy” przyniesie, być może, więcej informacji do wykorzystania w pracy prawników-praktyków, jak i zajmujących się teorią prawa.

Przypisy:

¹ Inne wartości majątkowe podlegające „praniu” to: złoto, papiery wartościowe, biżuteria.

² Zalecenia Rady z 27 czerwca 1980 i konwencja z 8 listopada 1990 w sprawie prania dochodów pochodzących z przestępstwa, ich ujawniania, zajmowania i konfiskaty.

³ Konwencja wiedeńska z 15 grudnia 1988 dotycząca zwalczania nielegalnego handlu substancjami psychotropowymi.

⁴ Deklaracja Zasad z 12 grudnia 1988 r.

⁵ FINANCIAL ACTION TASK FORCE – Grupa specjalna ds. przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy – 40 zaleceń z 6 lutego 1990 stanowiących element raportu ekspertów grupy.

⁶ Dyrektywa Rady Ministrów EWG z 10 czerwca 1991 w sprawie ochrony systemu finansowego przed wykorzystywaniem go do celów prania pieniędzy CENTRUM EUROPEJSKIE U.W. – OŚRODEK INFORMACJI I DOKUMENTACJI RE – biuletyn nr 3 marzec 1993 r.

⁷ Układ Europejski sporządzony w Brukseli 16 grudnia 1991 r. ratyfikowany został w imieniu Rzeczypospolitej przez Prezydenta R.P., ustanawiając stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, 20 października 1992 r. i ogłoszony w Dz.U. Nr 11/94 poz. 38 z późn. zm. z 27 stycznia 1994 r.

⁸ Dz.U. Nr 15, poz. 69 z 20 lutego 1995.

⁹ Emil Pływaczewski: *Pranie brudnych...*, op. cit.

¹⁰ Do zakończenia formalnej ścieżki legislacyjnej pozostało jeszcze III czytanie projektu nowego kodeksu karnego w Sejmie i podpis Prezydenta RP.

¹¹ Aleksander Ratajczak: *Komentarz do Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego – art. 5*, Warszawa 1995.

¹² Pojęcie to wprowadza Ustawa o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej z 18 czerwca 1959 r.; Dz.U. z 1959 r., Nr 36, poz. 228.

¹³ Uchwała Pełnego Składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z 19 stycznia 1962 r.; Nr VI KO 90/60; M.P. z 1962 r., Nr 54, poz. 261.

¹⁴ Dz.U. Nr 4 poz. 15 z późn. zm.

¹⁵ 227 k.k. – fałszowanie pieniędzy oraz 228 k.k. – puszczanie w obieg.

¹⁶ Dz.U. Nr 6 poz. 43 z późn. zm.

¹⁷ Z uwagi na charakter przyjęcia jako czynności wykonawczej nie można mówić o popełnieniu go przez zaniechanie.

¹⁸ Pomija zatem takie wartości jak złoto i platynę.

¹⁹ Janusz Wojciechowski: *Ustawa o ochronie...*, op. cit., s. 35.

²⁰ Zarządzenie Prezesa NBP 16/95.

²¹ Orientacyjny miernik znacznej wartości mienia, stanowi co najmniej 50-krotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia ustalanego na podstawie danych urzędowych odniesionych do czasu popełnienia przestępstwa, a ogłaszanego przez Prezesa GUS. – Uchwała SN z 12 października 1990 r., V KZP 27/90, OSNKW 1991 Nr 4–6, poz. 13.

²² Emil Pływaczewski: *Pranie brudnych...*, op. cit.